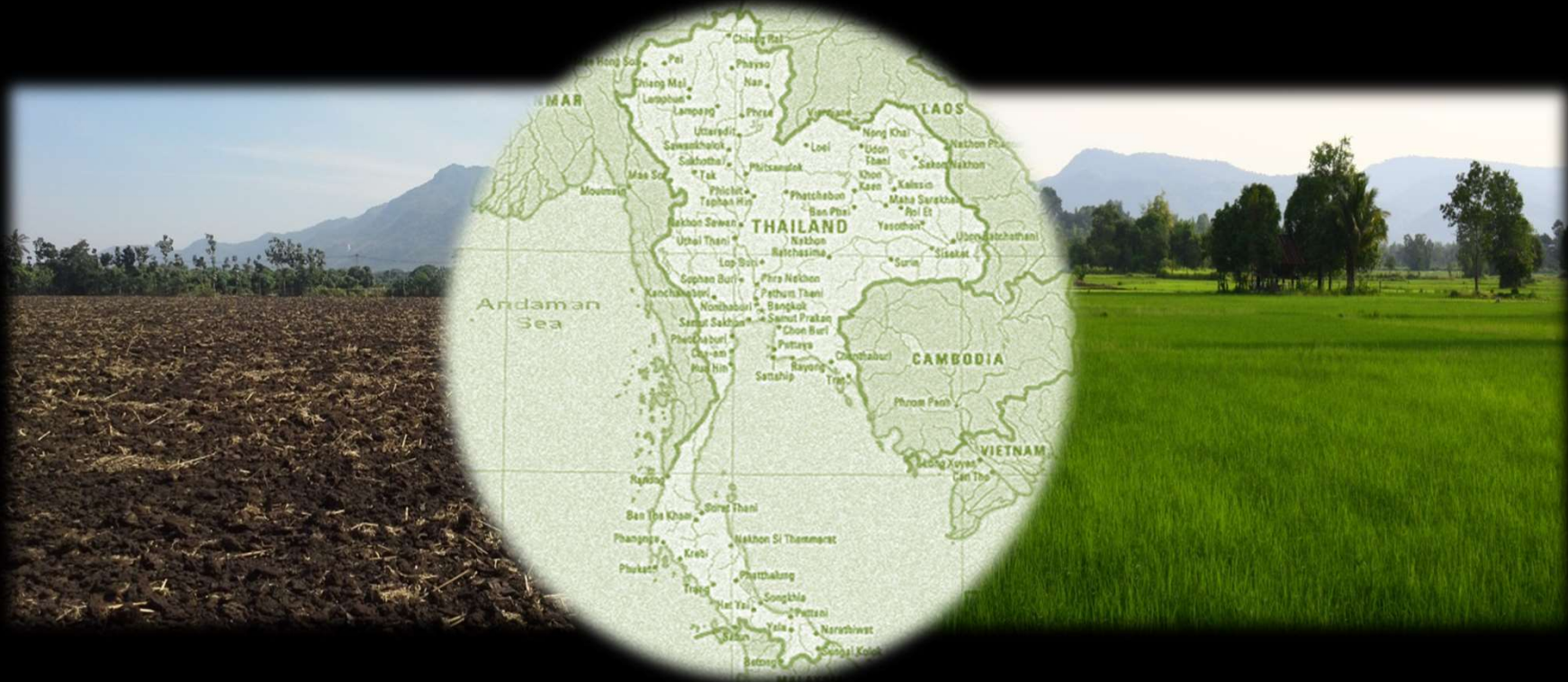

สรุปสถานการณ์การถือครองที่ดินและสาเหตุการสูญเสีย ที่ดินของเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย

โดย

ดร.อาทิตยา พองพรหม

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ

ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

1. การถือครองที่ดิน

การถือครองที่ดิน:

สิทธิ หรือความสามารถ และการยึดถือที่ดิน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ใน ลักษณะแสดงความเป็นเจ้าของที่ดิน (Land Owner) โดยจะมีสิทธิในที่ดิน (Land Right) ตามรูปแบบหรือลักษณะการถือครอง และระบบ กรรมสิทธิ์ที่ดินที่ถือครองอยู่

2. ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินและการถือครองที่ดินในประเทศไทย

**ประมวลกฎหมายที่ดิน
พ.ศ.2497:**

**“ที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็น
กรรมสิทธิ์ของบุคคล
หนึ่งบุคคลใดให้ถือว่าเป็น
เป็นของรัฐ”**

❖ ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินเอกชน (Private Land)

ที่ดินที่บุคคลหรือนิติบุคคลถือกรรมสิทธิ์ โดยมีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน หรืออาจมีหลักฐานสำหรับที่ดินอื่น เช่น แบบแจ้งการครอบครอง (ส.ค.1), หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3)

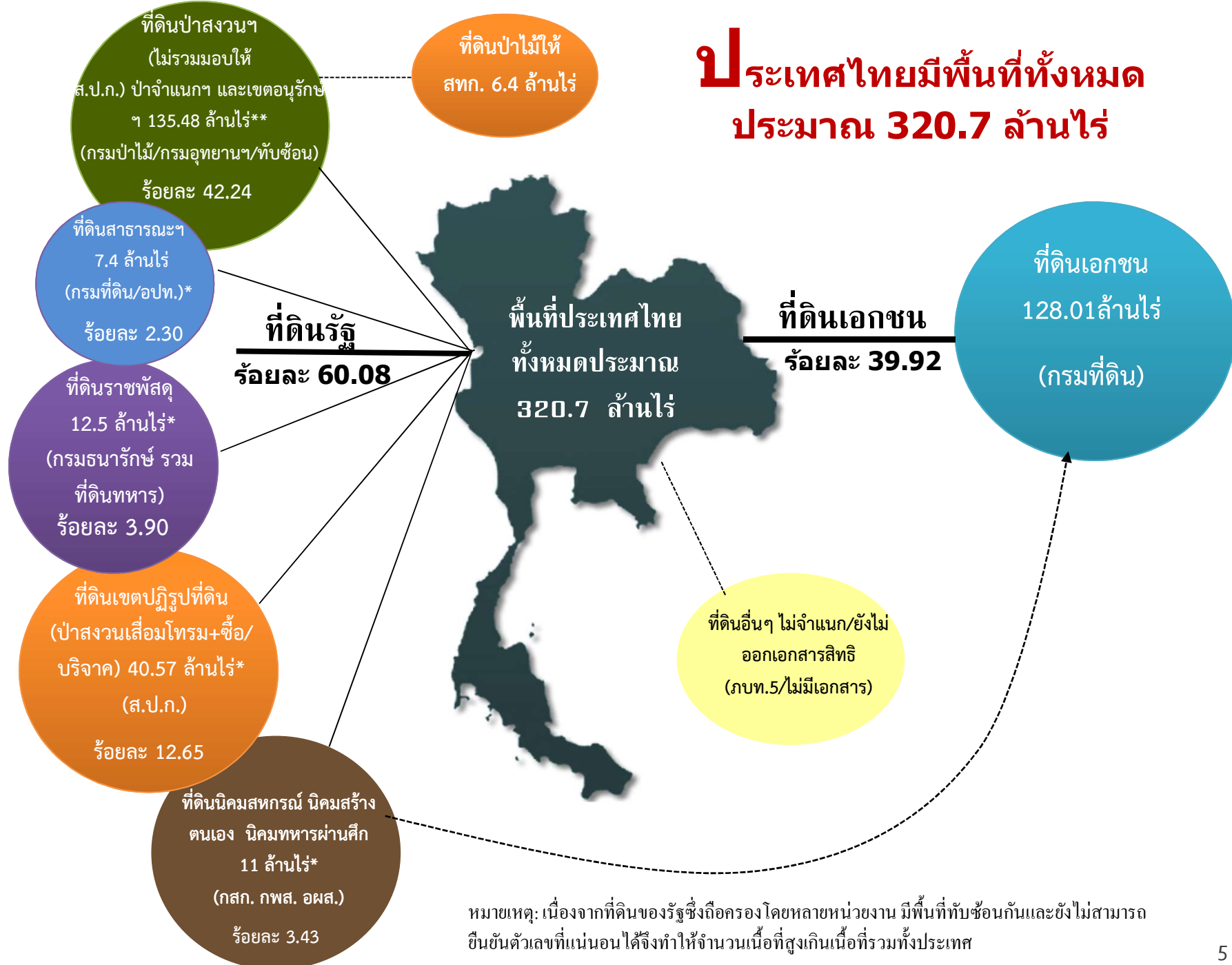
❖ ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินรัฐ (State Land)

ที่ดินที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐ เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ รวมถึง ที่รกร้างว่างเปล่าซึ่งมิได้มีผู้ใดครอบครองเป็นเจ้าของ และสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

3. สรุปสถานการณ์ที่ดินและการถือครองที่ดินในประเทศไทย

ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 320.7 ล้านไร่

4. ประเภทของเอกสารสิทธิแยกตามกฎหมาย และประเภทสิทธิ

ระบบกรรมสิทธิ์/กฎหมาย	เอกสารแสดงกรรมสิทธิ์	เอกสารแสดงสิทธิครอบครอง	หน่วยงานที่รับผิดชอบทะเบียนที่ดิน
1.ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินเอกชน (Private Land)			
ออกโดยหน่วยงานราชการตามประมวลกฎหมายที่ดิน	โฉนดที่ดิน (น.ส.4จ.) โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง ตราจอง	ใบจอง น.ส.3 น.ส.3ก ใบไต่สวน (น.ส.5)	กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย
ไม่ได้ออกโดยหน่วยงานราชการ (รับแจ้งการครอบครองโดย) แต่นำไปออกโฉนดได้ตามประมวลกฎหมายที่ดิน		ส.ค.1	ที่ว่าการอำเภอที่ตั้งที่ดิน/กรมการปกครอง
2.ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินของรัฐ (State Land)			
2.1 พ.ร.บ.จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511		น.ค.3 ก.ส.น.5	กรมการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมส่งเสริมสหกรณ์
2.2 พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518		ส.ป.ก.4-01 (หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน)	สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
2.3 พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2528และมติ ครม.ที่เกี่ยวข้อง		สทก. (หนังสือแสดงสิทธิทำกิน)	กรมป่าไม้

5. หลักการใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดิน แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ 3 กลุ่ม ได้แก่ ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม ที่ดินเพื่อเป็นชุมชน และที่ดินเพื่อการเกษตร

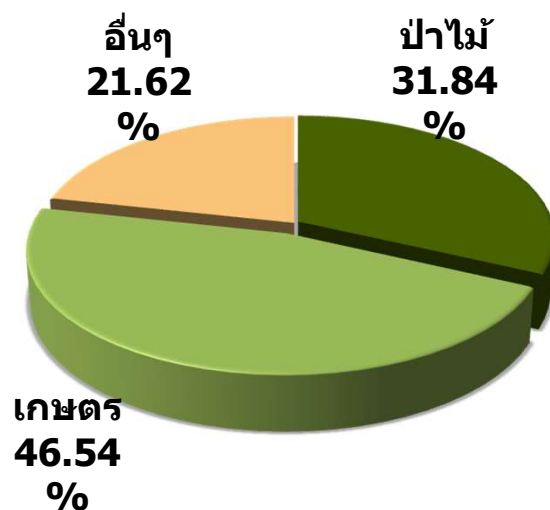
ที่ดินสำหรับเป็นชุมชน หรือพัฒนาไปสู่ความเป็นเมือง มีปัจจัยในการเลือกที่ตั้ง ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านกายภาพ คือ ภูมิอากาศ ดิน น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ (2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ราคาที่ดิน มาตรการทางภาษี (3) ปัจจัยทางการเมือง เช่น ข้อห้ามต่างๆในการใช้ประโยชน์ที่ดิน (4) ปัจจัยด้านสังคม เช่น ค่านิยมของคนในสังคม และ (5) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี เช่น ระบบขนส่ง

ที่ดินเพื่อการเกษตร จะใช้ที่ดินตามสมรรถนะของดิน ซึ่งอาจจะมีการจัดการร่วมด้วยเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับพืชบางชนิด

6. การใช้ประโยชน์ในที่ดิน

จากเนื้อที่ 320.7 ล้านไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุด คือ 149.24 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.54 ของเนื้อที่ทั้งหมด และร้อยละ 75.64 ปลูกพืช 6 ชนิด

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2558)

ลำดับที่	รายการ	ทั้งประเทศ	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้
	เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรรวม (ล้านไร่)	149.24	32.50	63.85	31.13	21.77
1.1)	ที่นา	69.96	15.79	42.75	10.20	1.22
1.2)	พืชไร่	31.15	10.20	11.94	9.01	0.01
1.3)	ไม้ผลไม้ยืนต้น	34.92	4.05	4.32	7.39	19.16
1.4)	สวนผักและไม้ดอก ไม้ประดับ	1.40	0.45	0.32	0.51	0.13
1.5)	อื่นๆ	11.80	2.01	4.52	4.02	1.25
	เนื้อที่ถือครองเฉลี่ย (ไร่/ครัวเรือน)	25.28	25.03	23.24	36.92	21.43

ชนิดพืช	ครัวเรือน (ล้านครัวเรือน)	เนื้อที่ปลูก (ล้านไร่)	เนื้อที่ปลูกเฉลี่ย (ไร่/ครัวเรือน)
	รวม	112.88	
ข้าวนาปี	3.71	60.79	16.39
ยางพารา	1.61	23.36	14.51
มันสำปะหลัง	0.54	8.43	15.76
อ้อย	0.31	8.46	27.38
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	0.46	7.24	15.76
ปาล์มน้ำมัน	0.19	4.60	24.21

7. สถานการณ์การถือครองที่ดิน ในประเทศไทย

สภาพทั่วไปของการถือครองที่ดิน

- การถือครองที่ดินเอกชนตาม ประมวล-กฎหมายที่ดิน
- การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร
- โครงสร้างอายุผู้ถือครองที่ดินเกษตรกรรวม
- การเช่าที่ดินของเกษตรกรรายย่อย

ที่ดินเอกชน:

- พื้นที่ถือครองเฉลี่ยรายละ 5 ไร่ 3 งาน 87 ตารางวา
- ถือครองที่ดินขนาดน้อยกว่า 1 ไร่ มีมากถึงร้อยละ 50.18 และถือครอง

การถือครองที่ดินเกษตร

เกษตรกรที่ถือครองที่ดินขนาดต่ำกว่า 6 ไร่ มีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น จากร้อยละ 15.89 ในปี 2521 เป็นร้อยละ 24.59 ในปี 2551

เกษตรกรมีอายุเฉลี่ยประมาณ 55 ปี
(ปี 2556: กษ.)

ผู้ถือครองที่ดินเกษตรที่มีอายุ 65 ปี
ขึ้นไปมีถึงร้อยละ 18.5 ในปี 2556
(สนช.)

ตัวอย่าง: อัตราค่าเช่าที่ดินที่เกษตรกรจ่ายจริง

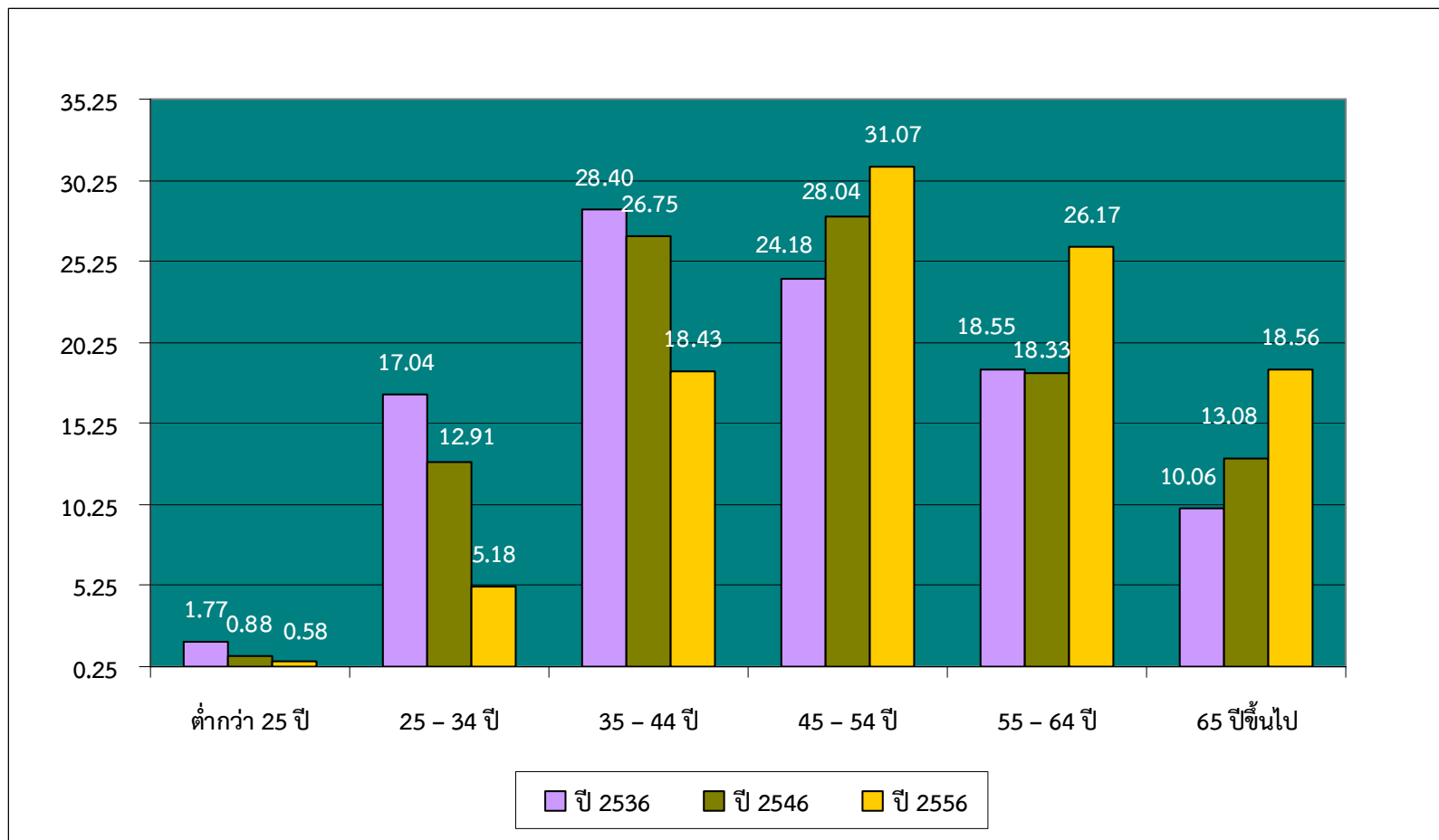
จ.อ่างทอง 870 – 1,740 บาท/ไร่/ฤดูกาล

จ.สุพรรณบุรี 1,305 – 1,740 บาท /ไร่/ฤดูกาล

จ.พิจิตร คือ 1,000 – 2,000 บาท/ไร่/ฤดูกาล

8.โครงสร้างอายุผู้ถือครองที่ดินเกษตรกรรม

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุผู้ถือครองที่ดินเกษตร

9. แรงงานเกษตรจำแนกตามกลุ่มอายุ

ร้อยละของแรงงานเกษตรจำแนกตามกลุ่มอายุ ปี 2540-2557

หน่วย: ร้อยละ

ปี พ.ศ.	ช่วงอายุ			
	15-29	30-49	50-59	60 ขึ้นไป
2540	32	46	14	8
2550	21	48	20	11
2554	20	48	21	13
2557	15	43	25	18

ที่มา: การสำรวจภาวะการมีงานทำของประชากร ไตรมาสที่ 3 อ้างถึงในสำรวจไฟฟ้ารายปี สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (2558)

10. ลักษณะการถือครองและขนาดการถือครองที่ดิน

**ลักษณะการถือครอง
ของครัวเรือนเกษตร ปี
2556 (5.9 ล้านครัวเรือน)**

ที่ดินของตนเอง	48 %
ที่ดินไม่ใช่ของตนเอง	52 %

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2558)

**เฉพาะชาวนากลุ่มเดียว
มีผู้เช่า 4.52 แสนราย
เนื้อที่ประมาณ 8.41
ล้านไร่**

ที่ดินของตนเอง

- เกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเองรวม **71.64** ล้านไร่หรือคิดเป็นร้อยละ **48** ของที่ดินเกษตร (**149.24** ล้านไร่)
- ที่ดินติดจำนองมากถึง **29.731** ล้านไร่ ขยายผล **0.116** ล้านไร่ รวมร้อยละ **41.66** ของเกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง

ที่ดินไม่ใช่ของตนเอง

- ทำการเกษตรในที่ดินผู้อื่น **77.60** ล้านไร่ หรือร้อยละ **52** ของที่ดินเกษตร
- ที่ดินทำกินฟรี **47.59** ล้านไร่ ประมาณร้อยละ **61.33**
- ที่ดินเช่า **29.25** ประมาณร้อยละ **37.70**

ครัวเรือนเกษตรกรมีเนื้อที่ของตนเองลดลง
จาก 102.78 ล้านไร่ ในปี 2524 เป็น 71.64 ล้านไร่ ในปี 2556
เช่าที่ดินเพิ่มขึ้น จากประมาณ 14.09 ล้านไร่ เป็นประมาณ 29.25 ล้าน
ไร่ หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 15.16 ล้านไร่ ในช่วง 2524-2556 (32 ปี)

11. สภาพปัญหาการถือครองที่ดินในประเทศไทย

11.1 สภาพปัญหาการถือครองที่ดิน

- ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน
- ปรากฏการณ์การแย่งยึดที่ดิน
- การปล่อยที่ดินรกร้างไม่ใช้ประโยชน์
- การบุกรุกที่สงวนหวงห้ามของรัฐ
- การไร้ที่ดินทำกิน/การสูญเสียที่ดินทำกิน

- การถือครองที่ดินของทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลในกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 20 ที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุด ต่อกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 20 ที่มีการถือครองที่ดินน้อยที่สุดคิดเป็น 325.73 เท่า
- ร้อยละ 79.9 ของพื้นที่ทั้งหมด ถือครองโดยคนเพียง ร้อยละ 20 ของประเทศ
- ผู้ถือครองที่ดินที่มีขนาดมากที่สุดคือ จำนวน 631,263 ไร่ ผู้ถือครองที่ดินที่มีขนาดน้อยที่สุดคือ จำนวน 1 ตารางวา

(ดวงมณี เลาวกุล, 2556)

11.2 สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำและการแย่งยึดที่ดิน

<http://www.stock2morrow.com/m/showthread.php?t=61174>

11.3 สถานการณ์การบุกรุกที่ดินรัฐและ ไร่ที่ดินทำกิน

จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2554 ประเทศไทย
มีที่ดินรกร้างว่างเปล่าจำนวนกว่า 48
ล้านไร่ (สภาพัฒน์ฯ, 2558)

ผู้ลงทะเบียนผู้ไม่มีเอกสารสิทธิและต้องการถือ
ครองที่ดินของรัฐจำนวนมาก ถึง 4,000,742 ราย
แยกเป็น

- ที่ดินป่าสงวนฯ 144,751 ราย เนื้อที่ 2.33 ล้านไร่
- ที่ดินป่าไม้ถาวร 4,626 ราย เนื้อที่ 58,480 ไร่
- ที่ดินสาธารณประโยชน์ 24,963 ราย เนื้อที่ 259,009 ไร่
- ที่ดิน ส.ป.ก. 45,567 ราย เนื้อที่ 591,379 ไร่
- ที่ดินกรมสร้างตนเอง 7,574 ราย เนื้อที่ 98,168 ไร่
- ที่ดินราชพัสดุ 7,705 ราย เนื้อที่ 91,665 ไร่
- ที่ดินอื่นๆ รวม 37,702 ราย เนื้อที่ 462,283 ไร่

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรแห่งชาติ
และสิ่งแวดล้อม (2551)

สรุปข้อมูลผู้ไร่ที่ดินทำกิน

ครัวเรือน (ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรที่สำรวจ)

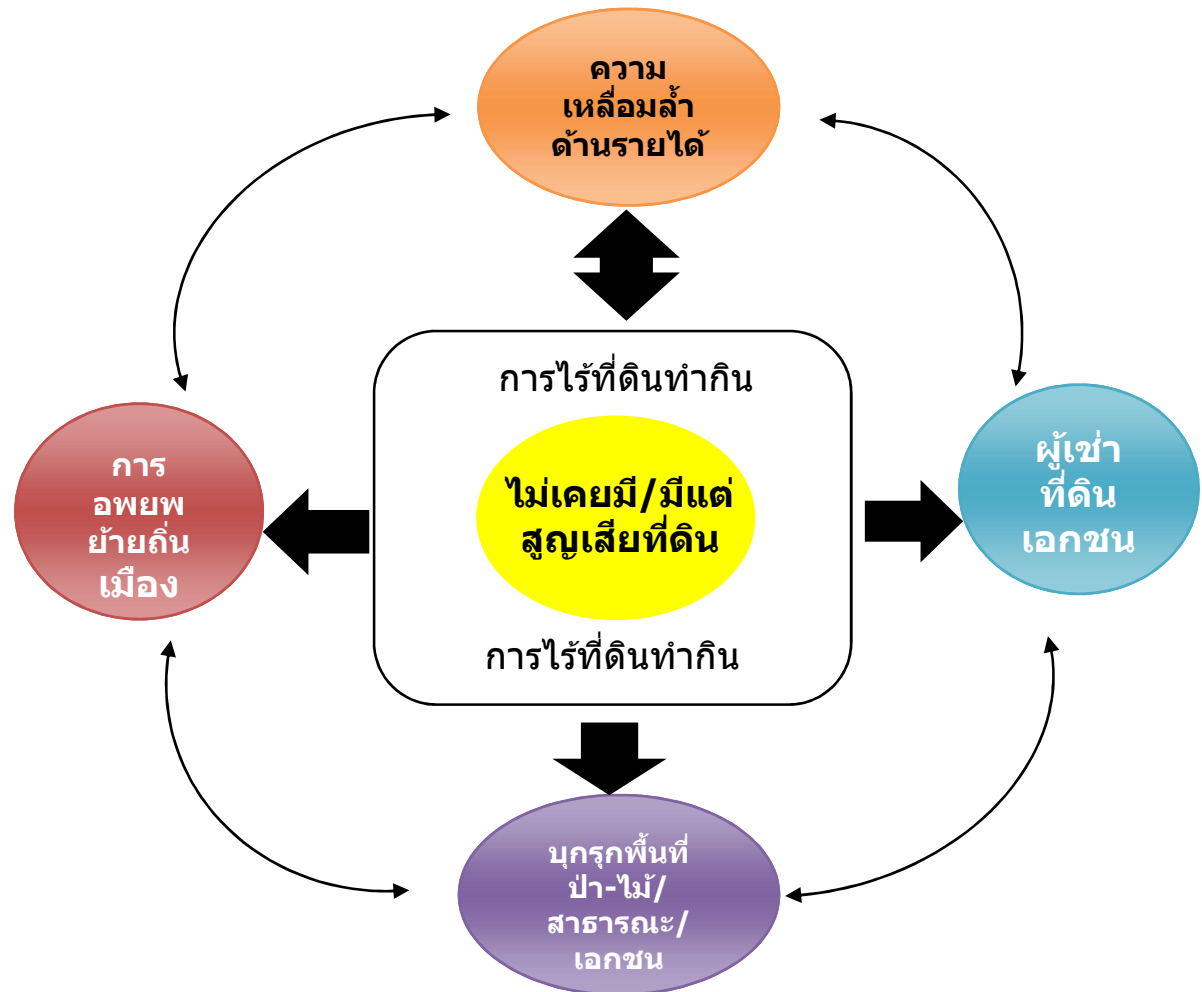
ปี 2546	432,595 ครัวเรือน 5.65% (กชช.2ค.)
ปี 2547	1,303,360 ครัวเรือน (กรมการปกครอง 2551)
ปี 2548	451,312 ครัวเรือน 5.66% (กชช.2ค.)
ปี 2550	570,839 ครัวเรือน 7.2% (กชช.2ค.)
ปี 2552	602,471 ครัวเรือน 7.02% (กชช.2ค.)
ปี 2554	612,553 ครัวเรือน 7.04% (กชช.2ค.) ขอที่ดิน ส.ป.ก. 333,246 ราย
ปี 2556	667,346 ครัวเรือน 11.3% (สำมะโนการเกษตร, สนช.)

12. ผลกระทบจากการสูญเสียที่ดิน และการไร้ที่ดินทำกิน

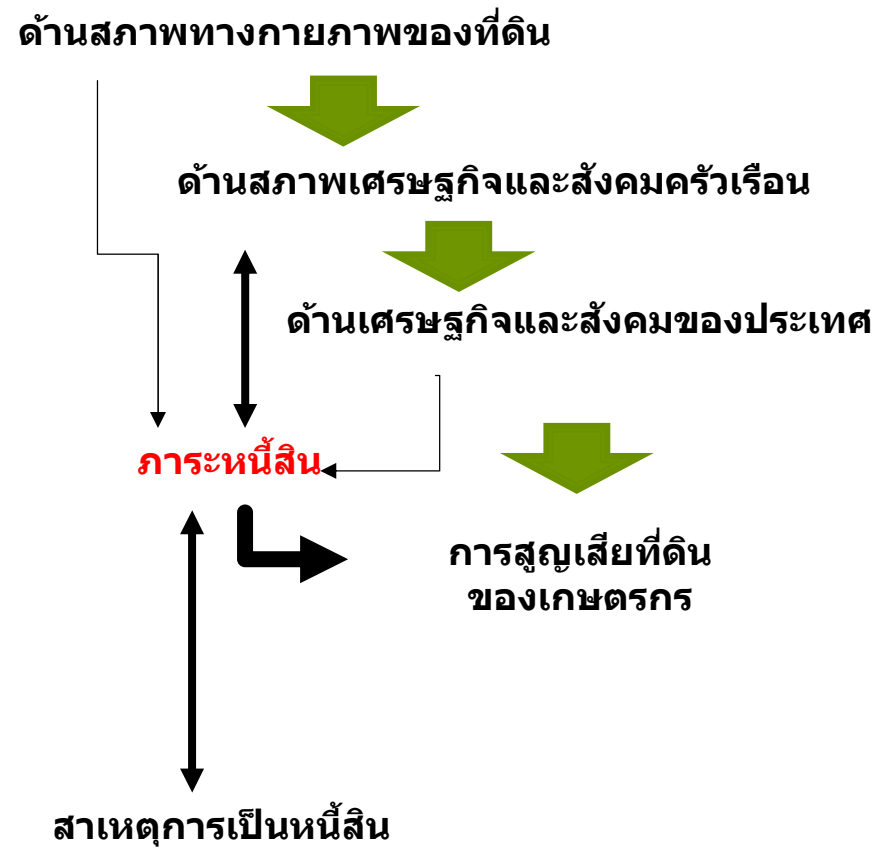
ผู้ไร้ที่ดินทำกินแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

กลุ่มที่ 1 ไม่เคยมีที่ดินทำกินมาก่อน กรณีนี้เกิดจาก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ยากจนไม่มีที่ดินอยู่แล้ว หรือ มี แต่ได้ยกให้ลูกคนอื่นๆ หรือ ได้สูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินไปก่อนหน้านี้

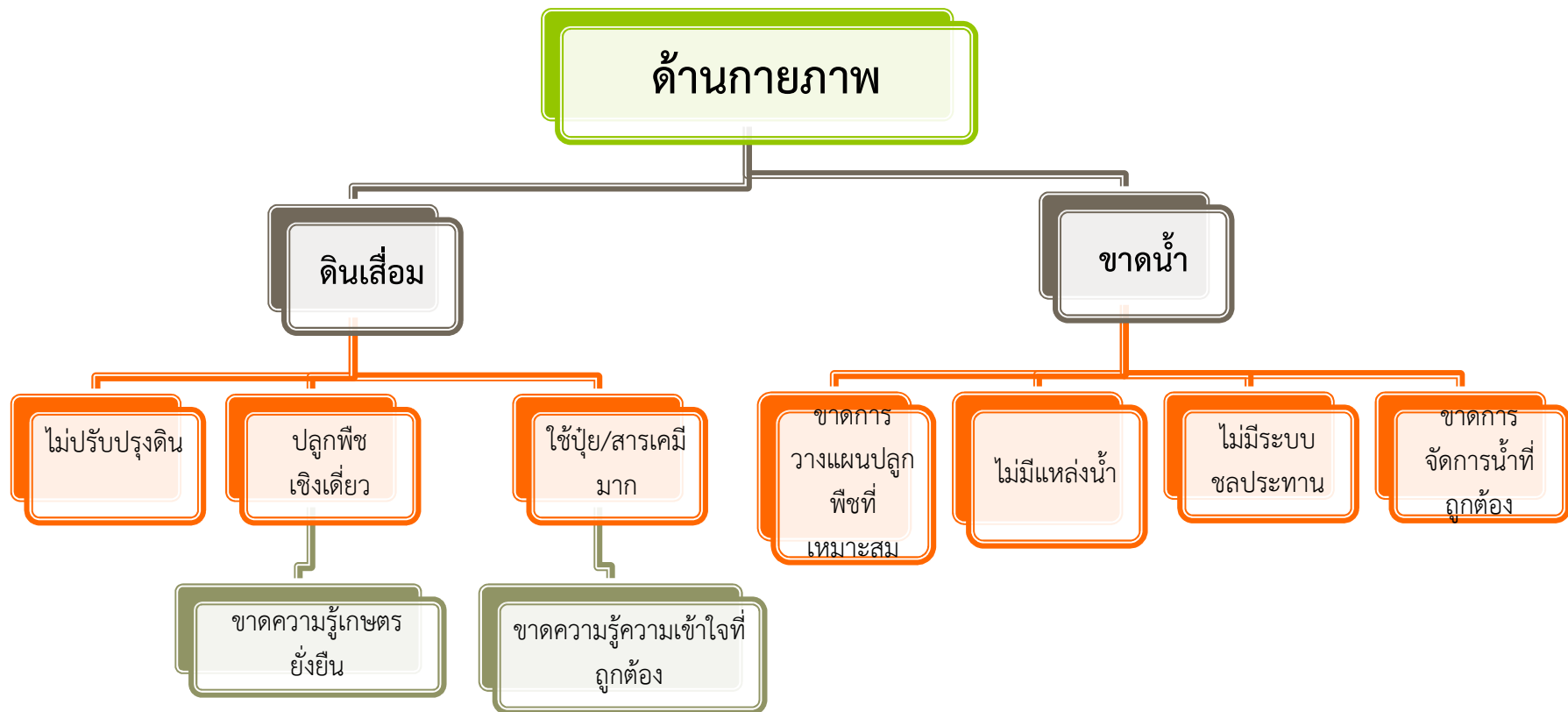
กลุ่มที่ 2 เคยมีที่ดินเป็นของตนเอง กรณีนี้จะเป็นกลุ่มคนที่ เดิมนั้นมีที่ดินของตนเองซึ่งอาจจะอยู่ในกลุ่มคนจน หรือไม่จนก็ได้ แต่จากนั้นมี **การสูญเสียที่ดิน** ในภายหลัง

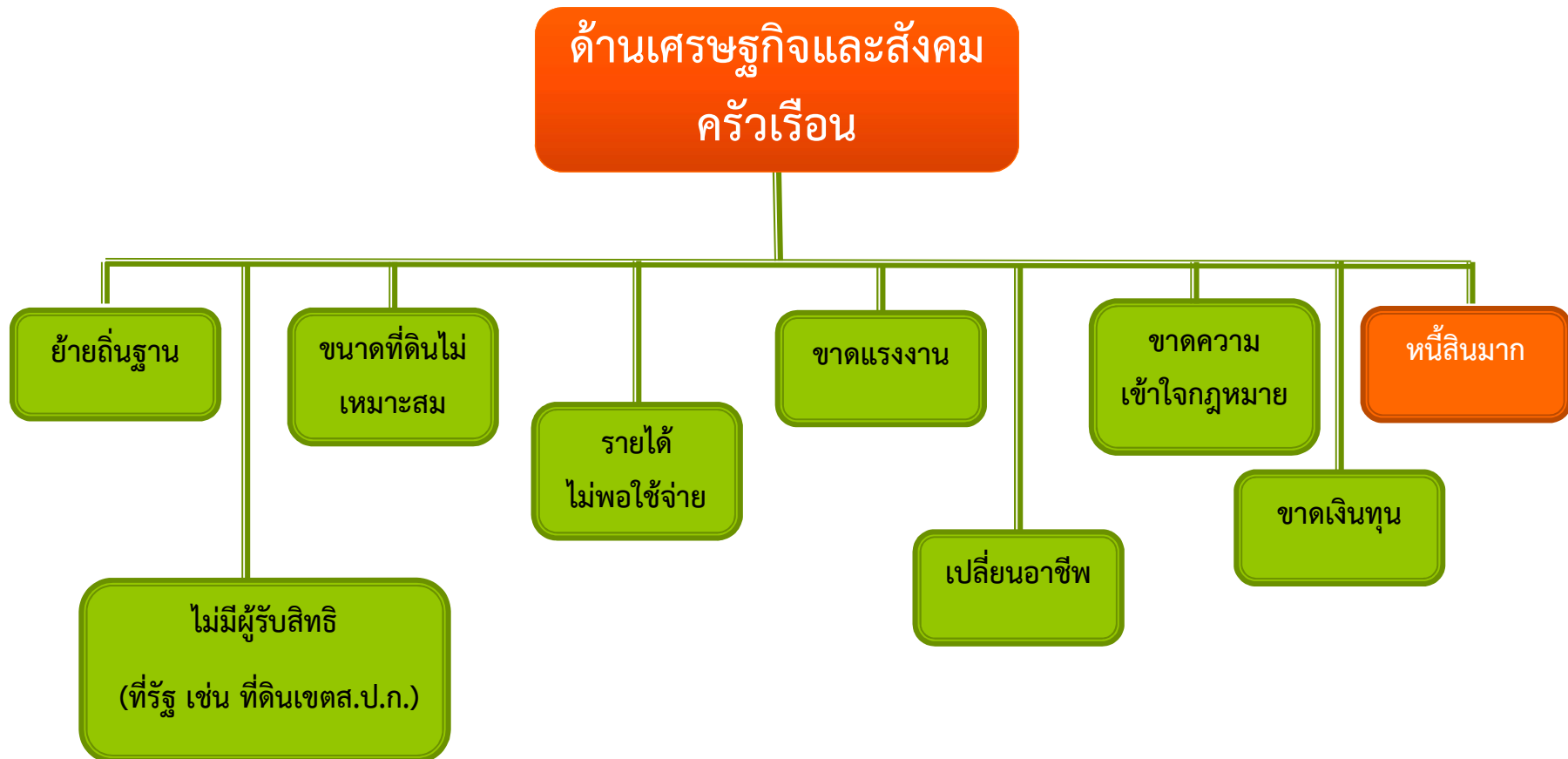
13. สาเหตุของการสูญเสียที่ดิน ของเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย

13.1 สาเหตุด้านกายภาพ

13.2 สาเหตุด้านเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน

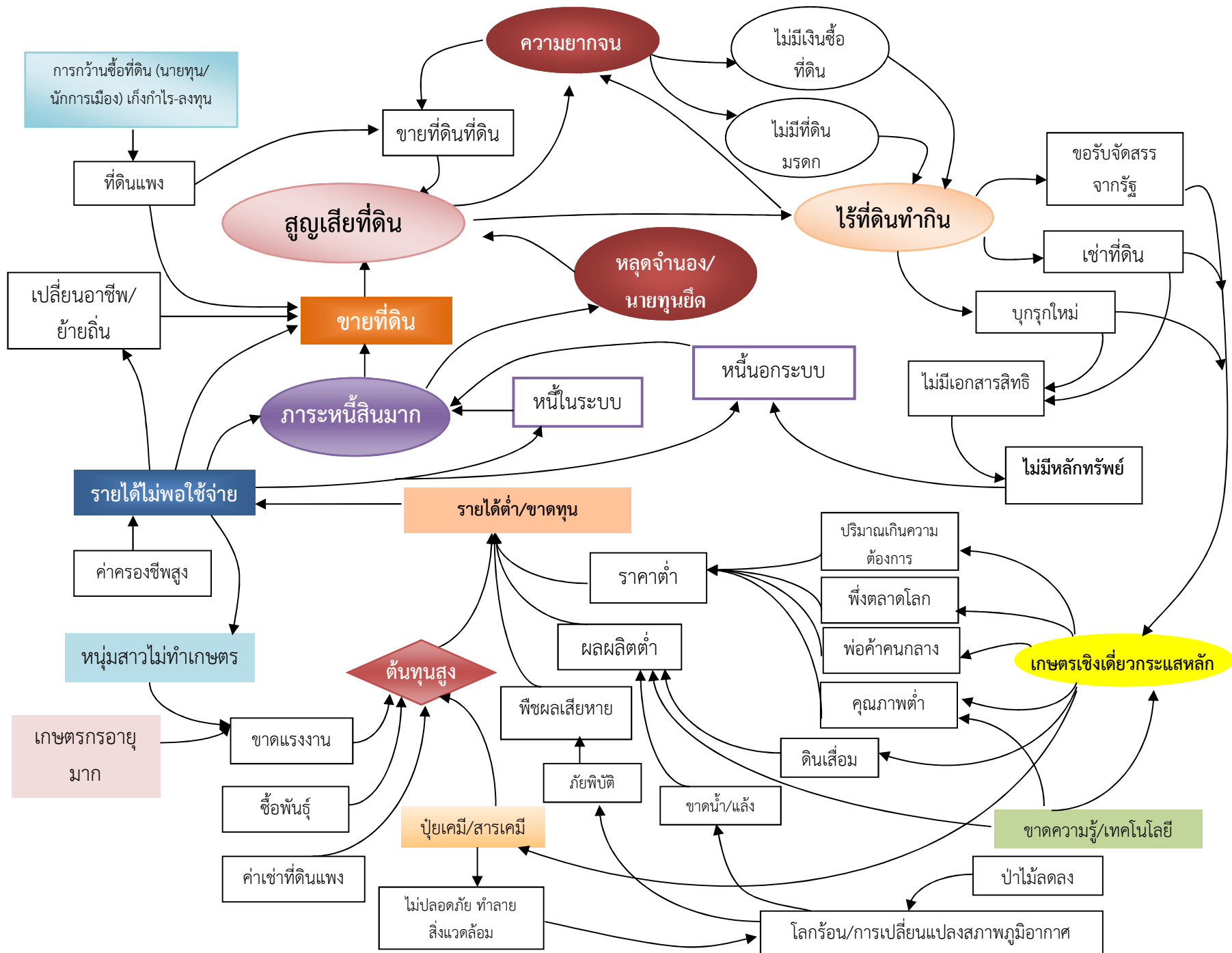

13.2 สรุปสาเหตุของการเป็นหนี้สิน (ต่อ)

13.3 สาเหตุด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

14. การถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน

กิจกรรมจัดที่ดิน	ที่ดินทุกประเภท						
	รวมทั้งประเทศ						ร้อยละ (เนื้อที่)
	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	ราย	แปลง	ไร่	
รวมทั้งประเทศ	71	730	3,674	2,750,495	3,507,300	35,520,782	100.00
ภาคเหนือ	17	177	959	678,904	892,223	8,192,876	23.07
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	20	303	1,701	1,505,386	1,867,552	18,118,215	51.01
ภาคกลาง	20	125	505	312,863	394,651	5,451,788	15.35
ภาคใต้	14	125	509	253,342	352,874	3,757,903	10.58

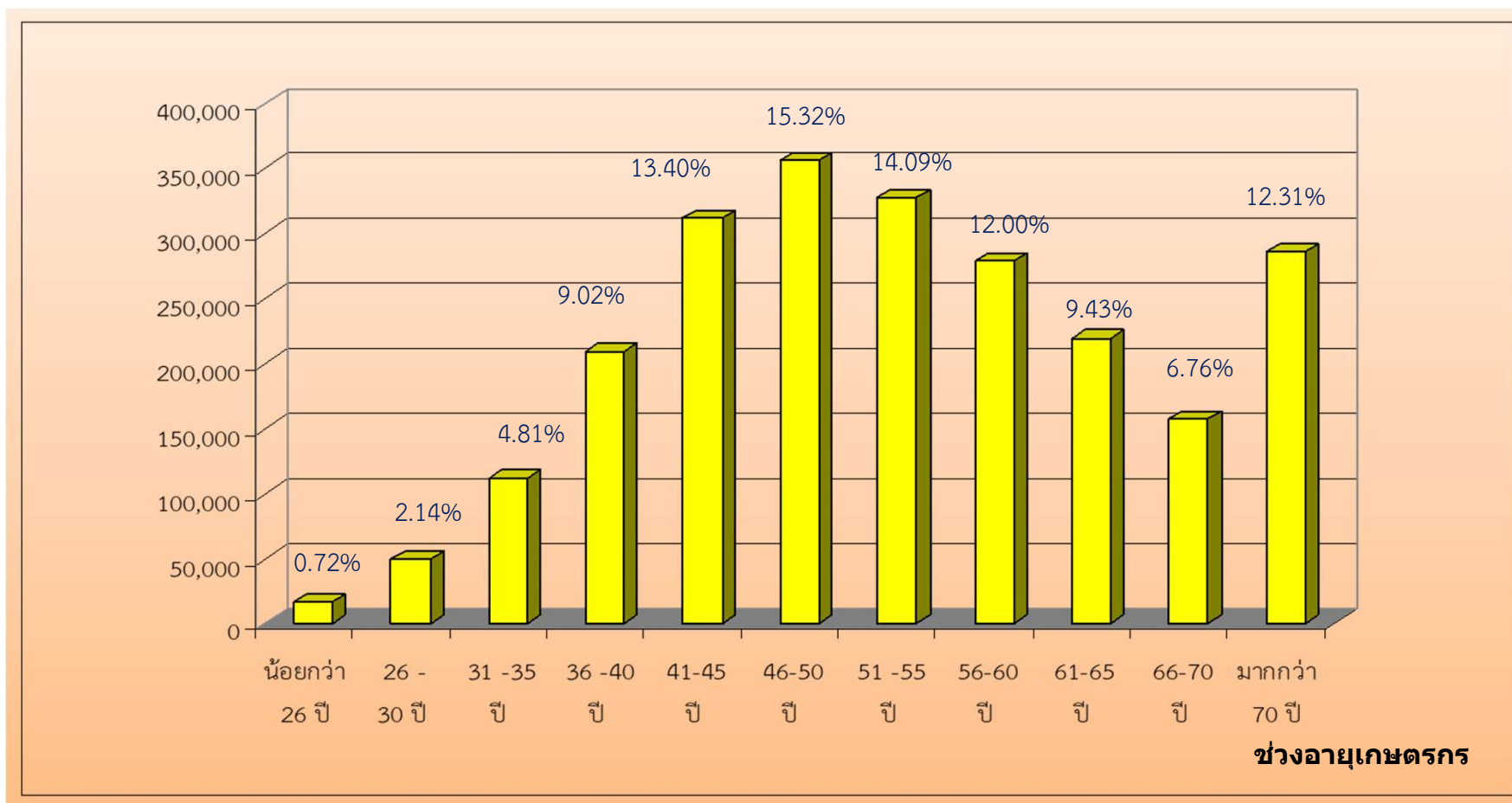
ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2558ก) ข้อมูล ณ 30 พฤศจิกายน 2558

ขนาดการถือครอง	รวมทั้งประเทศ		ภาคเหนือ		ภาคอีสาน		ภาคกลาง		ภาคใต้	
	เกษตรกร	ร้อยละ	เกษตรกร	ร้อยละ	เกษตรกร	ร้อยละ	เกษตรกร	ร้อยละ	เกษตรกร	ร้อยละ
น้อยกว่า 6 ไร่	827,065	38	243,694	45	454,581	38	64,897	28	63,893	30
6 - 10 ไร่	387,616	18	88,963	16	217,396	18	35,135	15	46,122	21
11 - 15 ไร่	283,689	13	61,256	11	161,271	14	28,760	12	32,402	15
16 - 20 ไร่	191,128	9	41,802	8	106,261	9	22,007	9	21,058	10
21 - 25 ไร่	138,790	6	32,725	6	72,965	6	17,245	7	15,855	7
26 - 30 ไร่	97,673	4	21,492	4	52,837	4	13,513	6	9,831	5
31 - 35 ไร่	68,218	3	14,751	3	36,158	3	10,325	4	6,984	3
36 - 40 ไร่	52,902	2	11,293	2	27,173	2	9,057	4	5,379	3
41 - 45 ไร่	42,357	2	9,263	2	20,580	2	8,102	3	4,412	2
46 - 50 ไร่	64,140	3	14,057	3	25,499	2	18,541	8	6,043	3
มากกว่า 50 ไร่	31,741	1	7,624	1	14,182	1	6,872	3	3,063	1
รวม	2,185,319	100	546,920	100	1,188,903	100	234,454	100	215,042	100
ค่าเฉลี่ยถือครอง (ไร่)	16.16		14.78		15.93		21.20		15.27	

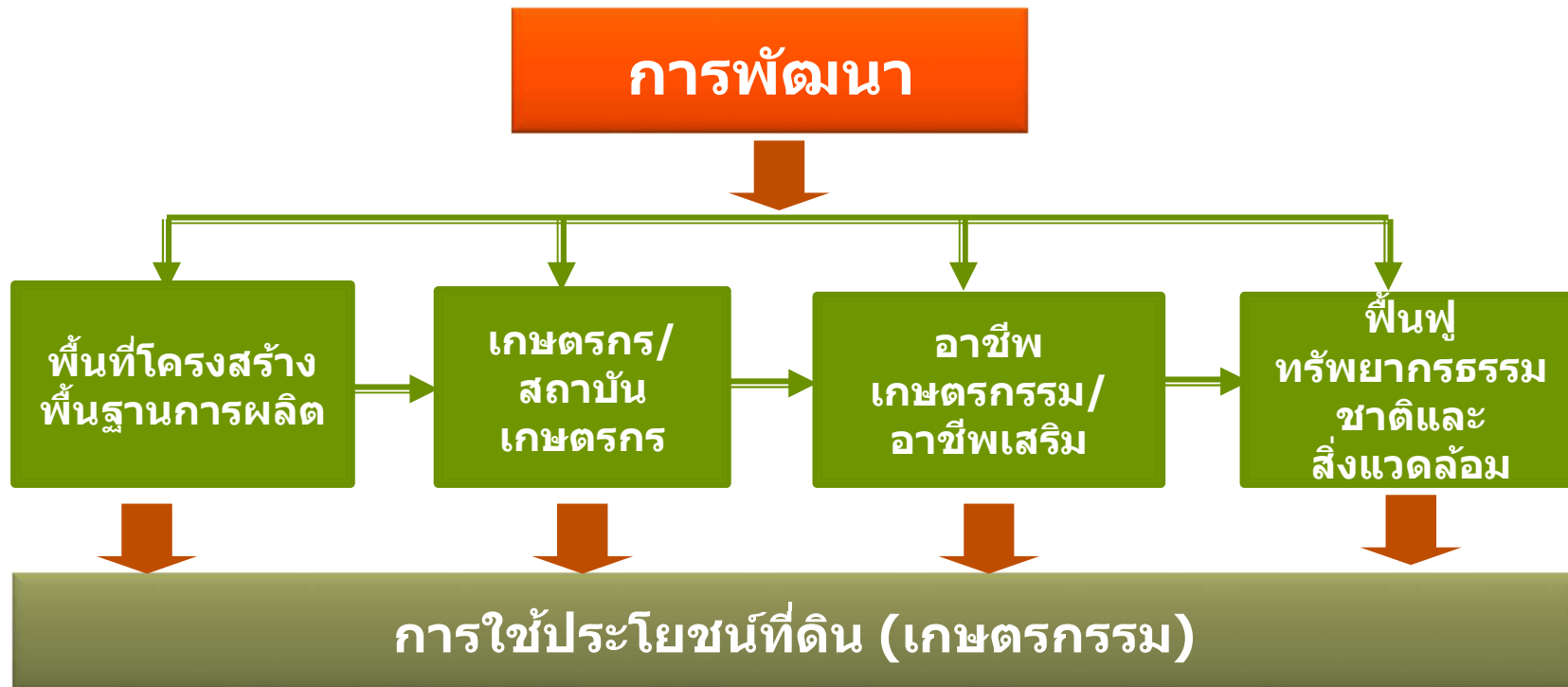
ที่มา: ปรับจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2558ข) ข้อมูล ณ 31 มีนาคม 2557

15. กราฟแสดงโครงสร้างอายุของเกษตรกร ในเขตปฏิรูปที่ดิน

จำนวนเกษตรกร (ราย)

16. งานพัฒนาในเขตปฏิรูปที่ดิน

พื้นที่	การเกษตรทั่วประเทศ	ข้าว**	มันสำปะหลัง	อ้อย	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	ปาล์ม	ยางพารา
ทั่วประเทศ (ล้านไร่)*	149.24	77.27	9.04	8.26	7.43	4.48	22.48
ในเขตปฏิรูปที่ดินที่จัดแล้ว (ล้านไร่) ***	38.00	14.52	6.45	5.89	2.78	1.34	7.95
ร้อยละพื้นที่ ส.ป.ก.ต่อพื้นที่ทั้งหมด	25.46	18.79	71.35	71.31	37.42	29.91	35.36

ที่มา: * เนื้อที่ปลูกปี 2556 รายงานโดย สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2558) ** รวมเนื้อที่ปลูกข้าวนาปีและนาปรัง ***กลุ่มสารสนเทศภูมิศาสตร์ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ส.ป.ก. (2558) ฐานข้อมูลกรมพัฒนาที่ดิน ปี 2544-2556

17. สภาพปัญหาหลักในการปฏิรูปที่ดินและการสูญเสียที่ดิน

1. สภาพปัญหาด้านการจัดที่ดินและการควบคุมสิทธิการถือครองที่ดิน

- การถือครองเกินสิทธิ และไม่เข้าสู่กระบวนการปฏิรูปที่ดิน
- การเปลี่ยนแปลงการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

2. สภาพปัญหาด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร:

กายภาพ/สิ่งแวดล้อม
เกษตรกร การผลิต การจัดการ
การตลาด

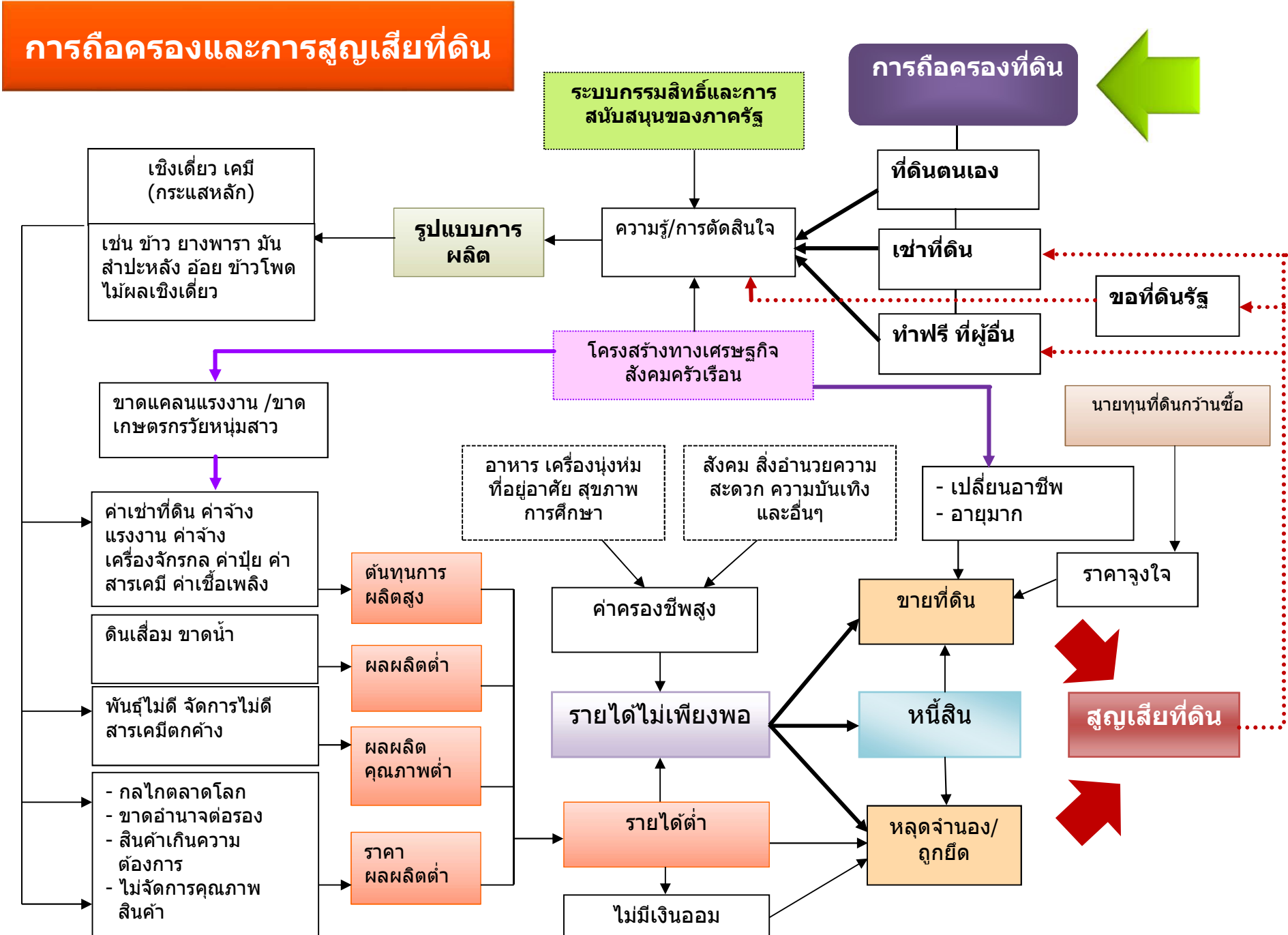
สรุปสาเหตุหลักของการสูญเสียที่ดิน

ล้มเหลวจากอาชีพ
เกษตรกรรม

รูปแบบการใช้ประโยชน์
ที่ดินที่ไม่ยั่งยืน

ภาระหนี้สิน

การถือครองและการสูญเสียที่ดิน

18. ประเด็นที่ควรพิจารณาในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินเกษตรกรรม

- (1)ฐานข้อมูลที่ไม่เป็นเอกภาพ มีหลายฐาน หลายหน่วยงาน
- (2)ความเหลื่อมล้ำเรื่องขนาดการถือครองที่ดิน และสิทธิในที่ดินระหว่างที่รัฐและที่ดินเอกชน
- (3)การจัดหาที่ดินเพื่อจัดให้ผู้ไร้ที่ดินทำกิน จะมีความยากมากขึ้นเนื่องจากรัฐต้องจัดซื้อที่ดินที่มีราคาแพงขึ้น ตามกลไก จะทำให้กระทบถึงผู้รับที่ดินที่ต้องรับภาระการผ่อนชำระค่าเช่าซื้อ หรือ จ่ายค่าเช่า ที่สูงขึ้น
- (4)ปัญหาโครงสร้างอายุ ซึ่งพบว่าเกษตรกรอายุเฉลี่ยมากขึ้น เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โครงสร้างครัวเรือนเริ่มเปลี่ยนไปเป็นครัวเรือนที่มีคนชราและเด็ก

18. ประเด็นที่ควรพิจารณาในการกำหนดแนวทางแก้ไข ปัญหาการถือครองที่ดินเกษตรกรรม (ต่อ)

(5) ขนาดการถือครองที่ดิน มีแนวโน้มที่จะเกิดปรากฏการณ์ 2 ลักษณะ คือ

- การจัดที่ดินในพื้นที่ที่ได้มาโดยการจัดซื้อหรือยึดคืน จะจัดสรรให้เกษตรกรในขนาดที่ดินที่ลดลง
- ที่ดินรัฐที่จัดให้ใช้ประโยชน์จะมีแนวโน้มการครอบครองที่ดินต่อรายไม่ลดลง แต่อาจจะมีขนาดใหญ่ขึ้นในลักษณะการครอบครองแทนญาติพี่น้องและพ่อแม่ที่ชราภาพ

(6) ปัญหาหนี้สิน เป็นสาเหตุสำคัญในการตัดสินใจของเกษตรกรทั้งในเรื่องของรูปแบบการผลิต และการเปลี่ยนผู้ถือครอง โดยการขาย หรือจำนองกับแหล่งเงินทุน

(7) รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินแบบกระแสหลักจะมีความเสี่ยงสูงที่จะล้มเหลว ในภาวะการแข่งขันเช่นปัจจุบัน เกษตรกรจะต้องมีการปรับตัวตามสภาพขนาดการถือครอง กายภาพ หรือความเหมาะสมของดิน น้ำ ตลาด และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

19. สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หลักการปฏิรูปที่ดิน (แบบกว้าง)

มูลเหตุหลัก	ข้อเสนอเชิงนโยบาย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	เป้าหมาย/ผลลัพธ์
• รายได้น้อย • หนี้สิน • สูญเสียที่ดิน • ไร้ที่ดินทำกิน • ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม	• กระจายการถือครองและพัฒนาทรัพยากรพื้นฐานการผลิต • ปรับปรุงและพัฒนาระบบข้อมูลที่ดินและเกษตรกร • ส่งเสริมและพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน • พัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร	• เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง/มีความมั่นคง • เกษตรกรมีรายได้เพียงพอและมั่นคง • เกษตรกรไม่มีหนี้สิน และมีเงินออม	• ความเสมอภาคและเป็นธรรมในการถือครองที่ดิน • ความมั่นคงในการถือครองที่ดิน • คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น • ลดความเหลื่อมล้ำ

หลักพื้นฐาน: การพัฒนาที่ยั่งยืน-ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง-การมีส่วนร่วม

19. สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ต่อ)

19.1 กระจายการถือครอง และพัฒนาทรัพยากรพื้นฐานการผลิต

19.1.1 กระจายการถือครอง และสร้างความมั่นคงในการถือครองที่ดิน

- รัฐควรมีมาตรการเร่งรัดกระจายการถือครองของผู้ถือครองที่ดินรายใหญ่อย่างจริงจัง เช่น การบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างเคร่งครัด สำหรับผู้ถือครองที่ดินของรัฐแบบผิดกฎหมาย เช่น กรณี ส.ป.ก. ควรนำที่ดินที่ยังไม่ได้ดำเนินการมาดำเนินการจัดที่ดิน เช่น ที่ดินที่มีผู้ถือครองผิดกฎหมาย ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ทั้งกรณีเกินสิทธิ ไม่เข้าร่วมกระบวนการ การซื้อขาย เปลี่ยนมือ รวมถึงการจัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมให้เพียงพอในการจัดสรรให้ผู้ไร้ที่ดินทำกิน

- การใช้มาตรการทางภาษีกับผู้ถือครองที่ดินรายใหญ่ที่ไม่ใช้ประโยชน์ การควบคุมการครอบครองใช้ประโยชน์ของนายทุนที่ดินต่างชาติในรูปของผู้ถือครองอำพราง หรือผู้ถือครองแทน รวมถึงศึกษาแนวทางและผลักดันการออกกฎหมายจำกัดการถือครองในที่ดินเอกชน

- พัฒนากลไกการบริหารจัดการที่ดิน

- (1) ผ่านกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมสำหรับที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและที่ดินของรัฐทุกประเภท

- (2) ผ่านธนาคารที่ดิน สำหรับผู้ไร้ที่ดินที่ต้องการที่ดินเอกชนตามประมวลกฎหมายที่ดิน ทั้งนี้ เพื่อสร้างโอกาสให้เกษตรกรรายย่อยเข้าถึงที่ดินได้มากขึ้น และเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

19. สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ต่อ)

19.1.2 พัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทาน

- สนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ หรือมาตรการอื่นๆ สำหรับเกษตรกรที่ต้องการลงทุนพัฒนาแหล่งน้ำและจัดการน้ำในแปลงเกษตรกรรมของตนเอง
- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม และการใช้ประโยชน์ เกี่ยวกับรูปแบบการใช้น้ำแบบประหยัด และมีประสิทธิภาพ เช่น ระบบชลประทานจุลภาค หรือวิธีการตามภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ
- สนับสนุนการขุดสระน้ำประจำไร่นา และรูปแบบตามแนวทางที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย เช่น รูปแบบการจัดการน้ำตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ และการจัดการน้ำตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 รูปแบบอื่นๆ เช่น รูปแบบ โคกหนองนา

19. สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ต่อ)

19.2 ปรับปรุงและพัฒนาระบบข้อมูลที่ดินและเกษตรกร

19.2.1 พัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ดิน เกษตรกร การผลิต และการตลาด ที่สามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อการวางแผน และการตัดสินใจ มีหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน เป็นเอกภาพ

19.2.2 นำเทคโนโลยีด้านแผนที่เข้ามาสนับสนุน เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่เชิงเลข และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เป็นต้น

19. สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ต่อ)

19.3 ส่งเสริมและพัฒนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

19.3.1 ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งในระดับแปลง ชุมชน และภาพรวมของประเทศ

19.3.2 ส่งเสริมรูปแบบการผลิตที่ลดความเสี่ยง เช่น การจัดการพื้นที่เพื่อการผลิตในระบบเกษตรผสมผสาน ทฤษฎีใหม่ วนเกษตร พหุสัณฐาน (การทำการเกษตรมากกว่าสองกิจกรรมขึ้นไปในแปลงเดียวกันหรือ หลายแปลง หลายกิจกรรม) และการเกษตรแบบยั่งยืนทุกรูปแบบ โดยทั้งหมดมุ่งสู่การผลิตแบบปลอดภัย และเกษตรอินทรีย์

19.3.3 ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้า และจัดการตลาดที่เป็นธรรม ครอบคลุม โดยเฉพาะสินค้าเกษตรที่เป็นสินค้าหลัก เช่น ข้าว ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ผลไม้ต่างๆ เป็นต้น

19.3.4 สนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อการลงทุน หรือ เพิ่มวงเงิน หรืออื่นๆ สำหรับเกษตรกรผู้ที่จะเข้าสู่ระบบยั่งยืนทุกรูปแบบ หรือเกษตรกรที่เข้าสู่ระบบยั่งยืนแล้ว เช่น วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ และเกษตรปลอดภัยรูปแบบต่างๆ หรือ เกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์แล้วต้องการพัฒนาต่อยอดเชิงธุรกิจ การลงทุนในการเกษตรแบบครบวงจร รวมไปถึงเกษตรกรที่ต้องการลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการผลิตด้วยตนเอง

19. สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ต่อ)

19.3.5 สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุน โดยการเพิ่มแหล่งเงินทุน เพิ่มวงเงินกู้ที่เหมาะสมกับโครงการ สำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีเอกสารสิทธิในที่ดินรัฐ เช่น เอกสารส.ป.ก. 4-01 น.ค.3 กสน.5 เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงแหล่งทุนของเกษตรกรที่มีเอกสารสิทธิในที่ดินของรัฐ กับเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน

19.3.6 ส่งเสริมและพัฒนาโดยใช้หลักการพัฒนารายพื้นที่ เชิงคุณภาพ และการขยายผลจากต้นแบบ

19.3.7 สร้างและพัฒนากลไกการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม และต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างจริงจัง และโปร่งใส ตรวจสอบได้

19.3.8 ส่งเสริมเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรให้มีการเชื่อมโยงกับภาคเอกชน (เช่น พ่อค้า โรงสี ผู้แปรรูป และผู้จำหน่าย) ร่วมบริหารจัดการผลผลิต เพื่อวางแผนควบคุมสมดุลของอุปสงค์ อุปทาน โดยมีภาครัฐ และสถาบันวิชาการ สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือการทำงานแบบเครือข่าย

19.3.9 การยกเลิกการนำเข้าสารเคมีเกษตรที่อันตราย รวมถึงรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ ให้เกษตรกรผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภค ตระหนักถึงอันตรายของสารเคมี และลดละเลิกการใช้ในทุกขั้นตอนตั้งแต่การผลิตถึงโต๊ะอาหาร

19. สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ต่อ)

19.4 พัฒนาศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกร

19.4.1 พัฒนาศักยภาพเกษตรกรรุ่นใหม่ (กลุ่มวัยหนุ่มสาว หรือผู้ที่ต้องการเข้าสู่ภาคเกษตร) : ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างจิตสำนึก สร้างค่านิยมใหม่เชิงบวกต่ออาชีพเกษตรกรรม และเน้นการพัฒนาความรู้และทักษะทั้งระบบการผลิต การจัดการ มาตรฐานการผลิต และการตลาด โดยมุ่งสู่การเป็นผู้ประกอบการด้านการเกษตร

19.4.2 ส่งเสริมกระบวนการกลุ่ม และการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมการผลิต การจัดการ การตลาด และการพัฒนาและจัดการความรู้

19.4.3 สนับสนุนการยกระดับเครือข่ายเกษตรกร สู่การเป็นสถาบันเกษตรกรที่สามารถทำหน้าที่ผลักดันนโยบาย การแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และการเจรจาต่อรอง

Q & A

"ทรัพยากรในโลก
มีเพียงพอที่จะหล่อ
เลี้ยงคนทั้งโลก
แต่มีไม่เพียงพอ
พอที่จะหล่อเลี้ยง
คนที่มีความโลภ
เพียงคนเดียว....."

